

Hälso- och sjukvårdsnämndens uppföljning av folkhälsa och föräldraskapsstöd (HSN/1083/2022).

I hälso- och sjukvårdsnämndens reglemente fastställs att nämnden ska arbeta med frågor om "hälso- och sjukvårdsrelaterad folkhälsa inom sitt verksamhetsområde". I nämndens verksamhetsplan återfinns målformuleringar som knyter an till regionens folkhälsoarbete under ett friskare liv, strategi för länets utveckling.

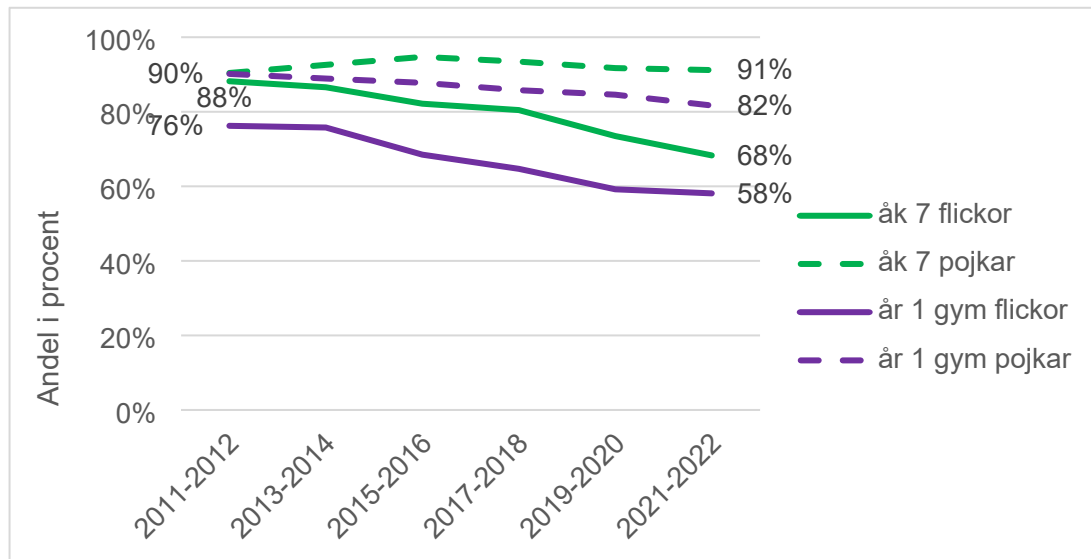
Den här uppföljningen utgår från målformuleringarna under ett friskare liv. Majoriteten av målvärden mäts på helår. Några av målområdena i avsnittet har nyligen följts upp i nämnden, såsom psykisk ohälsa bland unga i september och våld i nära relation i april.

Indikatorer kopplade till målområdet hämtas från hälsa på lika villkor. Hälsa på lika villkor är Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät som mellan 2004–2016 genomfördes årligen och därefter vartannat år. Det nationella urvalet är 40 000 enkäter varav knappa 500 består av Jämtlands andel. För att ta fram ett mer detaljerat resultat av länet svarar därför Region Jämtland Härjedalen var fjärde år för ett tilläggsurval på 800 enkäter/kommun förutom i Östersund där tillägget varit 1200 enkäter. Därtill bekostar Östersunds kommun ytterligare tillval vilket resulterade i att under våren fick 9600 länsbor erbjudande att delta i Hälsa på lika villkor. Analysarbetet startar upp under hösten, resultatet presenteras i en länsrapport under våren 2023. Hälsa på lika villkor är en av tre befolkningsundersökningar som regionens samverkansråd i mars 2017 rekommenderade länets kommuner och regionen att genomföra länsgemensamt. De andra två är "Skolelevers drogvanundersökning" och "Hälsosamtalen i skolan".

Utifrån de senaste genomförandena av dessa befolkningsundersökningar sammanfattas tre prioriterade utvecklingsområden.

- Vända den negativa trenden bland unga, framförallt tjejer/kvinnor gällande det psykiska välbefinnandet och upplevd hälsa
- Trygghet och sociala relationer är viktiga områden att arbeta vidare med för att begränsa de negativa trenderna men också ur perspektivet med relationer/attityder mellan föräldrar och barn/ungdomar utifrån ett främjande ANDTS-perspektiv
- Beakta socioekonomi vid arbetet med att främja goda levnadsvanor, där det behöver arbetas främjande för fysisk aktivitet och för att öka andelen personer med normalvikt.

Flera insatser som knyter an till dessa områden återkommer i uppföljningen nedan. De bör beaktas i regionens fortsatta arbete och så även i nämndens ansvar kring det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande folkhälsoarbetet. En indikator som tas upp i regionstyrelsens verksamhetsplan baserat på dessa och som starkt knyter an till nämndens ansvarsområde är ungas självskattade hälsa. Diagrammet nedan visar en tidsserie från läsåret 2011-2012 fram till och med 2021-2022 på andel skolelever som svarat bra eller mycket bra på frågan "jag mår" i hälsosamtalen i skolan årskurs 7 och årskurs 1 gymnasiet.

Figur 1 andel som svarat bra eller mycket bra på frågan "jag mår". Länsnivå.

Härefter följer en sammanfattning av insatser kopplat till prioriterade områden under "ett friskare liv".

Riktade hälsosamtal och levnadsvanor

Mål i verksamhetsplan:

Andel genomförda hälsosamtal inom den egendrivna primärvården för åldersgruppen 40,50,60,70 av de som blivit erbjudna ska öka.

Skillnaden i deltagande i hälsosamtal mellan olika områden ska vara så liten som möjligt

Nämndens verksamhetsplan fastställer att hälsosamtalet ska vara ett viktigt inslag i det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet. Under 2022 har breddinförandet av riktade hälsosamtal startat upp. Ungefär hälften av invånarna i målgrupperna har bjudits in. Av regiondrivna hälsocentraler har fem skickat ut alla sina inbjudningar, ett fåtal har fortsatt inte skickat ut några. Den 27 september hade 419 samtal genomförts inom regiondrivna hälsocentraler. Det är fortfarande tidigt att dra några slutsatser kring vilka åtgärder samtalen leder till på individnivå. Då implementeringen av riktade hälsosamtal startat under 2022 finns inga jämförelsetal från föregående år.

Vad gäller att nå ut till områden med lägre deltagande görs inga riktade insatser innan ett tydligare underlag från första perioden kan tas fram. Hitintills har kommunikationsinsatser skett likvärdigt över länet. Regionens hälso guider finns tillgängliga att bistå med informationsinsatser i det fall att deras kompetens efterfrågas. Centralt pågår ett arbete med att se över hur riktade hälsosamtal kan följas upp utifrån geografiska områden baserat på invånarnas hemvist. Nationellt sker ett utvecklingsarbete med basfrågorna där det framöver kommer inkluderas frågor om inkomst och utbildningsnivå, eftersom det är de två variabler som har mest påverkan på levnadsvanor och hjärtkärl hälsa.

LPO levnadsvanor

Under 2021 startade ett lokalt programområde inom kunskapsstyrningen kopplat till levnadsvanor upp i regionen. Från nationellt håll prioriterades arbetet i början på året med att färdigställa ett vårdprogram för prevention och behandling av ohälsosamma levnadsvanor. Arbetet i det lokala programområdet har därefter varit inriktat på att påbörja

en GAP-analys för att identifiera åtgärder att vidta utifrån vårdprogrammet. Analysen startar upp under hösten och beräknas färdigställas våren 2023.

Arbetet för att stärka hälso- och sjukvårdens arbete med levnadsvanor fortlöper. Folkhälsoenheten ger stöd vid behov och samordnar utbildningsinsatser, som exempel pågår tobaksavvänjarutbildning och utbildningsinsatser i att förskriva fysisk aktivitet (FaR) på recept planeras under hösten. Arbeta pågår även med en eventuell aktivitetskatalog kopplat till FaR. Ett utvecklingsarbete har påbörjats kring FaR för barn, arbete pågår med att skapa förutsättningar för implementering verksamheter, t.ex. ovan nämnda aktivitetskatalog samt material för förskrivning som är under framtagande. I oktober genomförs en Policydialog på temat: Fysisk aktivitet för personer med intellektuell funktionsnedsättning i samverkan med Folkhälsomyndigheten. Den bör utgöra en bra grund för att fortsätta arbetet med FaR för barn

Hbtqi- och mångfaldsdiplomering

Mål i verksamhetsplan

Andelen medarbetare som deltar i utbildning enligt diplomeringskoncept i hbtqi och normkritik som upplever att de har fått med sig ny kunskap från utbildningen.

Diplomeringen är en av insatserna för att stärka förutsättningarna att motverka diskriminering och kränkande behandling. Under 2022 har 4 enheter (Medicinmottagningen, Kirurg- Uroterapi- och Bäckebottenmottagningen, Arbetsterapeut- och sjukgymnastheten.) inom sjukvården diplomerats. Patientsäkerhet är planerad att diplomas under hösten. Nytt för i år är också att diplomering erbjuds till några kommuner i länet, först ut kommer Krokoms kommun vara där elevhälsan start upp under oktober.

Kopplat till målvärdet ovan kan vi se att utifrån antal deltagare som svarat på enkäten efter utbildningen har 80% svarat stämmer bra eller mycket bra på frågan "Jag har fått med mig ny kunskap och nya reflektioner om hbtqi-frågor från utbildningen". Det är 49 personer som svarat på efterenkäten sammanslaget de fyra enheter som deltagit.

Psykisk hälsa, antistigma och suicidprevention

Ett par av målen i nämndens verksamhetsplan berör den psykiska ohälsan bland unga. Ämnet berördes delvis i en rapport presenterad på nämndens augustisammanträde. Ett av målen kopplar an till spridningen av en utbildningskatalog så att andelen verksamheter/personer som genomgått grundläggande utbildning inom område psykisk hälsa och suicidprevention ökar. Utbildningskatalogen har uppdaterats kontinuerligt och fortsätter att spridas i berörda forum, utgångspunkten är att alla medarbetare ska ges möjlighet till utbildning med syfte att utveckla ett grundläggande förhållningssätt och förståelse för den stigmatisering som personer med psykisk ohälsa riskeras att drabbas av. Utbildningskatalogen utgör i detta ett stöd för val av passande utbildning. En regionintern referensgrupp för psykisk hälsa kopplad till uppdraget för regionens samordnare i frågorna ses som ett framgångsrikt nätverk för implementering av katalogen.

Såväl utbildningskatalogen som hbtqi-och mångfaldsdiplomering ingår som delprojekt i ett utvecklingsarbete som regionen bedriver i samverkan med Folkhälsomyndigheten med syfte att minska antistigma inom psykisk hälsa och suicid. Arbetet som utvecklades under 2021 beviljades inför 2022 en treårig förlängning, förutom ovan nämnda aktiviteter ingår fler delprojekt med bäring på nämndens verksamheter, bland annat följande.

Samisk kulturkompetens i vården

Ett delmål är att den samiska kulturkompetensen i hälso-sjukvården ska öka. Forskning visar att risken att drabbas av psykisk ohälsa är högre bland samer än bland individer som

ingår i jämförbara kontrollgrupper, begränsad kunskap om samers hälsa skapar utmaningar i relation till jämlik hälsa och en jämlik vård. Utbildning med syfte att höja den samiska kulturkompetensen i hälso- och sjukvården genomförs under hösten via SANKS (Samiskt nationellt kompetenscenter för psykisk hälsovård och missbruk).

MHFA Mental Health First Aid utfördes under våren 2022 digitalt med totalt 24 deltagare varav tre personer från två samebyar från Jämtland. Majoriteten av deltagarna var positiva till utbildningen och ansåg att de lärt sig mycket nytt kring psykisk hälsa. Utifrån positiva erfarenheter av digital utbildningsform arbetar Region Jämtland Härjedalen i samverkan med Kunskapsnätverk för samisk hälsa för att fortsatt erbjuda digitala utbildningstillfällen som alternativ till fysiska träffar.

Vätnoe - slöjd för psykisk hälsa är en aktivitet riktad till personer som identifierar sig som samer, vilka slöjdar tillsammans och samtidigt samtalar och lär sig mer om psykisk hälsa. Genomförs hösten 2022.

Hälsoguides

Under 2022 har arbetet med hälsoguides kommit igång i större omfattning då pandemirestriktioner begränsade utvecklingen föregående år. Målet med denna aktivitet är att riktade insatser ska genomföras för att öka kunskap, minska självstigma och stärka hälsolitteraciteten med fokus på psykisk hälsa för migranter. Under våren nåddes 95 personer genom hälsoträffar med hälsoguides. Det samlades 18 grupper med upp till 8 träffar per grupp. Fördelningen mellan kvinnor och män var 85 % kvinnor och 15 % män. Utöver hälsoträffar har Hälsoguiderna funnits på plats på olika event och forum tillsammans med olika samverkansparter för att informera både om hälsa men även om utvecklingsarbetet och vad som kan erbjudas.

I samarbetet med lokala kultur och trossamfund samt Östersunds kommun utbildas representanter från målgruppen till ideella hälsoinformatörer vilka möjliggör spridning av kunskaphöjande hälsoinformation i andra sammanhang och nätverk. Hälsoinformatörerna ges en 12 timmars utbildning fördelat på fyra träffar. De förväntas sedan fritt sprida hälsoinformation i sina nätverk, familj, släkt, föreningar mm. Återkommande träffar med hälsoinformatörerna planeras några gånger per år för att samla upp frågor, funderingar och erfarenheter.

Informations- och uppmärksamhetsinsatser

Insatser genomförs med syfte att öka kunskap om stigma kring psykisk ohälsa och suicid riktad mot enskilda individer, personal, chefer och politiker.

Utvecklingsarbetet har lyfts i Politiskt råd för folkhälsa/Folkhälso Z, Regionstyrelsen 2 tillfällen, Hälso- och sjukvårdsnämnden, Hälso- och sjukvårdens ledningsgrupp, Samverkansarenor kommun/region.

Vecka 40 hålls fokusvecka för psykisk hälsa 2022, årets tema kommer att vara ensamhet med fokus på äldre och unga. Ensamhetens konsekvenser kommer att belysas och hur vi gemensamt kan arbeta förebyggande och främjande.

Föräldraskapsstöd

För att på bästa sätt samordna arbetet med Föräldraskapsstöd i Jämtlands län, samverkar Länsstyrelsen och Folkhälsoenheten på Region Jämtland Härjedalen kring att stödja föräldraskapsstödjande aktörer på lokal och regional nivå i enlighet med nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd (Länk nationell strategi) Arbetet planeras tillsammans i det

regionala nätverket Föräldraskapsstöd-Z som etablerades 2009. Nätverket träffas 6-8 gånger per år och är en viktig del i Föräldraskapsstödsarbetet i Jämtlands län.

Under 2022 är fokus *en stödjande organisation* vilket ett prioriterat målområde i den nationella strategin för föräldraskapsstöd samt att det framkom som ett stort behov vid de Kommundialoger kring föräldraskapsstöd som genomfördes åren 2019–2020. Under 2022 har en pilot startats i Krokoms kommun. Piloten har bildat en tvärsektoriell styrgrupp med representanter från den lokala samverkansarenan för God och nära vård i Krokoms kommun. Folkhälsosamordnare i Krokoms kommun samordnar arbetet tillsammans med Folkhälsoenheten och Länsstyrelsen. Arbetet bygger på ett metod- och processtöd som är framtaget av Länsstyrelsen i Östergötland. Nästa steg är att besluta kommunens målsättning samt revidera kartläggning av befintligt föräldraskapsstöd både universella insatser samt behandlande insatser. Gruppen träffas ca 1 ggr/månad. När piloten är avslutad kommer erfarenheterna att spridas till övriga kommuner i länet.

Mål i verksamhetsplan (följs upp på helår)

Genomföra fler hembesök till nya föräldrar

Fler föräldrar ska erbjudas och delta i föräldraskapsstöd

Samverkan med civilsamhälle och näringsliv

Mål i verksamhetsplan

Utveckla samarbeten med förenings- och näringsliv för att därigenom kunna utveckla invånarnas delaktighet och engagemang för sin hälsa.

Samverkan med civilsamhälle och näringsliv är en central del av arbetet inom ett flertal områden. Nedan följer några exempel.

Under året har en utredning för att föreslå former för ett utvecklat brukarinflytande från det övergripande strategiska länsgemensamma arbetet ner till samverkan på verksamhetsnivå inletts. Brukarorganisationer i länet har påtalat behovet av en motpart, en kanal för att komma vidare med frågor och garanteras bevakning ur brukarperspektiv och inbjudan till dialog och samverkan. Arbetet utvecklas vidare under hösten med ambitionen att etablera en central funktion för att stärka utvecklingsarbetet.

Ett samarbete i sjukdomsförebyggande syfte som vidareutvecklats under året är med Friskis och Svettis kopplat till veckovisa träningsgrupper för cancerpatienter. Samarbetet visade sig vara en framgångsfaktor under pandemin i snitt har 6-10 personer deltagit per tillfälle. Bland de framstående positiva effekterna som lyfts av deltagarna är det sociala sammanhanget. Dialog förs med Friskis och Svettis om ett förlängt samarbete.

Arbetet har påbörjats med att ta fram "kultur på recept" i Krokoms, i samverkan mellan kommun och primärvården, där kommunens roll är att bidra med kultur. Här ingår att utforma ett antal erbjudande om kultur samt ha dialog med primärvården kring hur det ska kunna genomföras kopplat till patienten.

Utvecklingsuppdrag folkhälsa

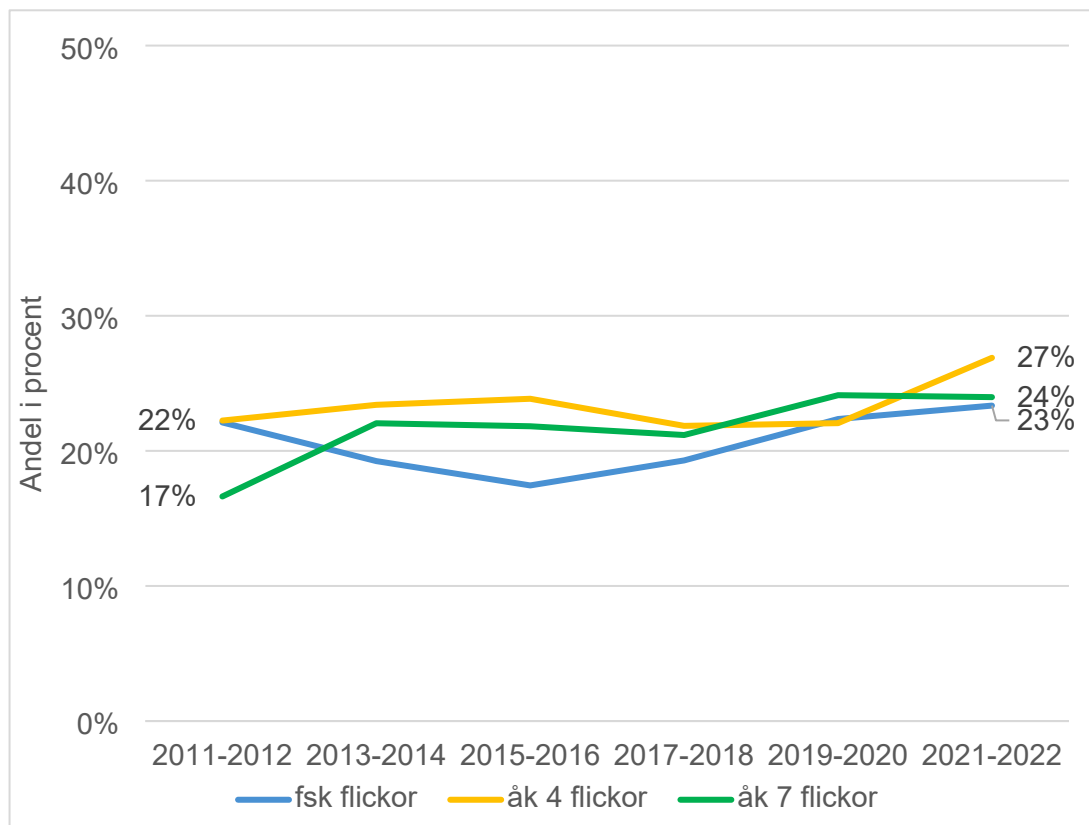
Hälsocentralerna kan årligen söka medel för utvecklingsarbete och metodutveckling inom hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete och folkhälsa. Hösten 2021 beviljades sex hälsocentraler utvecklingsuppdrag, då deras ursprungliga ansökningar låg i linje med införandet av riktade hälsosamtal deltog dessa i pilotinförandet av insatsen. Fyra utvecklingsuppdrag fullföljdes och bidrog därmed till utvecklingen av riktade hälsosamtal. Årets ansökningar handläggs för tillfället, inriktningen på föreslagna utvecklingsarbetet berör teman kopplat till främjande arbete för barns normalvikt, spel om pengar och digitala åtgärder för att arbeta med ohälsosamma levnadsvanor. Uppdragen beräknas starta upp under hösten.

Folkhälso-z och den länsgemensamma folkhälsopolicyn

Länets gemensamma samverkansform för folkhälsofrågor kopplat till folkhälsopolicyn är Folkhälso-z. Under 2022 har hittills tre möten hållits enligt plan. Under 2021 utvecklades en ny arbetsform med temagrupper för tjänstepersoner. Utifrån en av dessa har länsstyrelsens lett ett arbete med en regional ANDTS-strategi som har hanterats i regionens samverkansråd och nu ligger för beslut i regionfullmäktige. Den andra temagruppen har fokus på rörelse för alla, sammansättningen är kommun- och regionrepresentanter, representant från länsstyrelsen samt RF SISU Jämtland Härjedalen. Ett initiativ som utvecklas utifrån denna arbetsgrupp är att regionen tillsammans med länsstyrelsen och sju kommuner kommer tillgängliggöra kartlagda promenadslingor i naturen som svårighetsgradernas och presenteras utifrån tillgänglighet och svårighetsgrad. Detta ses även som ett led i att skapa enkla och strukturerade möjligheter för vårdpersonal att skriva ut FaR (fysisk aktivitet på recept) samt att sänka tröskeln för patienter att utföra fysisk aktivitet från ordination till utförandet.

Barns normalvikt

I nämndens verksamhetsplan lyfts att åtgärder för att förebygga övervikt och fetma hos barn och ungdomar samt behandling av barnfetma ska vara prioriterade i Region Jämtland Härjedalen. Nedan följer ett diagram med utvecklingen mellan läsåret 2011-2012 och 2021-2022. Utvecklingen bör dock sättas i ett längre perspektiv, enligt Folkhälsomyndighetens undersökning femdubblades andelen 11-15-åringar som har fetma mellan läsåren 1989/90 och 2017/18 på nationell nivå.

Figur 2: Andel skolelever, flickor, med övervikt eller fetma. Förskoleklass, åk 4 och åk 7. läsåret 2011-2012 till 2021-2022, länsnivå

Som framgår av diagrammet är en betydande målgrupp i Region Jämtland Härjedalen i behov av behandlande insatser. Folkhälsoenheten genomförde under 2021 en kartläggning av insatser i länet som knyter an till området och lyfte då fram som en av flera insatser behovet av behandlande insatser. Ett obesitasteam är för tillfället under uppstart. Ur ett folkhälsoperspektiv är det dock viktigt att se utmaningen ur ett främjande perspektiv, att andelen barn som bibehåller normalvikt ökar. Kartläggningen, som presenterades i nämnden i december 2021, lyfte fram ett flertal utvecklingsområden. Några av dessa har berörts i den här uppföljningen, som till exempel kompetensutveckling kring levnadsvanor och fysisk aktivitet på recept. Vikten av goda matvanor har betydande evidens för att främja och förebygga problematiken, behovet av tillgång till dietistkompetens i en bredd av länets verksamheter är fortsatt stort. Så är också behovet av samsyn och strukturerad samverkan, kartläggningen har lyfts i bland annat Folkhälso-z och stärkt samarbete mellan olika aktörer är återkommande behov i takt med att insatser ökar. En plan för långsiktigt fortsatt arbete utifrån framtagna underlag håller på att tas fram.